

De Optimismekloof

Persoonlijk optimisme versus maatschappelijk pessimisme in de Europese publieke opinie

De Optimismekloof

Persoonlijk optimisme versus maatschappelijk
pessimisme in de Europese publieke opinie

Catherine E. de Vries & Isabell Hoffmann

eupinions | what do you think?

#2020/1

Catherine E. de Vries

Professor of Politics
Bocconi University
catherine.devries@unibocconi.it

Isabell Hoffmann

Senior Expert
Bertelsmann Stiftung
isabell.hoffmann@bertelsmann-stiftung.de

www.eupinions.eu

Een initiatief van de | **BertelsmannStiftung**

Belgische versie in het Frans en Nederlands
gerealiseerd met de steun van de

Beschrijving

De crisis in de eurozone heeft de hervorming van de Europese Unie (EU) op de voorgrond van het politieke debat geplaatst. Hoe kan een unie van 27 staten met een bevolking van bijna een half miljard mensen worden hervormd om economische crisissen en politieke uitdagingen het hoofd te bieden in de toekomst? Een antwoord vinden op deze vraag is geen sinecure. Niet alleen omdat de huidige hervormingsvoorstellen zo uiteenlopend zijn, maar des te meer omdat we niet genoeg inzicht hebben in de voorkeuren van de nationale elites en het grote publiek wat betreft de manier waarop deze hervorming moet plaatsvinden. Hoewel de steun van de EU al meer dan drie decennia de interesse van wetenschappers en academici heeft weten op te wekken, weten we vrijwel niets over de steun van het grote publiek aan een hervorming van de EU. Het huidige onderzoek focust vrijwel uitsluitend op de oorzaken van de steun voor het huidige project en biedt geen voldoende basis voor daadwerkelijke beslissingen om tot hervorming over te gaan. De haalbaarheid en duurzaamheid van de hervorming van de EU hangt zeker in grote mate af van de steun van het nationale publiek. eupinions onderzoekt in welke mate het publiek de hervorming van de EU steunt door een theoretisch model te ontwikkelen en toonaangevende technieken voor gegevensverzameling te gebruiken. Onze bevindingen zullen de beleidsmakers helpen hervormingsvoorstellen voor de EU op te stellen die op brede steun van het grote publiek zullen kunnen rekenen..

Samenvatting

In voorgaande rapporten zoals **Fear Not Values: Public Opinion and the Populist Vote in Europe** en **Globalization and the EU: Threat or Opportunity?**, toonden we aan hoe angst als gevolg van grootschalige maatschappelijke veranderingen een drijfveer is voor zowel polarisering als politisering. Zoals we in ons rapport **Power of the Past** naar voren brachten, maken deze angsten mensen ook ontvankelijker voor de politieke boodschappen van populistische en extremistische politieke bewegingen. Politieke ondernemers uiterst links en rechts van het politieke spectrum maken handig gebruik van een nostalgische retoriek die de weg baant naar een terugkeer naar het verleden.

In dit rapport gaan we dieper in op de angsten van mensen door te focussen op hun gevoel van maatschappelijk pessimisme. We leggen bewijs aan de dag op basis van een enquête die in december 2019 werd afgenomen en waarin we meer dan 12.000 EU-burgers hebben geïnterviewd. Onze gegevens zijn representatief voor de volledige EU, evenals voor zeven lidstaten waaronder België, Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, Polen en Spanje. Aan het einde van dit rapport bekijken we de huidige COVID-19-crisis en de reactie van de Europese regeringen hierop. We onderzoeken in het bijzonder welke lessen we kunnen trekken uit periodes van crisismanagement voor de politiek in het algemeen.

Maatschappelijk pessimisme beschrijft de bezorgdheid dat de samenleving in verval is en de verkeerde kant op gaat. Het is interessant dat een vrij groot aantal mensen denkt dat hun land het in het algemeen slecht doet, terwijl ze doorgaans toch vrij tevreden en hoopvol zijn over hun eigen leven. Deze kloof tussen maatschappelijk pessimisme en persoonlijk optimisme suggereert dat een van de bronnen van de grote angst die zoveel mensen ervaren, mogelijk de perceptie is dat heel veel van de processen die buiten de grenzen van hun dagelijks leven en hun ervaringen plaatsvinden, zo complex zijn dat ze er niet veel aan kunnen doen.

We onderzoeken dit verschijnsel aan de hand van drie hoofdvragen:

1. *Hoe optimistisch of pessimistisch zijn mensen over hun eigen persoonlijke toekomst en de toekomst van hun land, en hoe verschilt dit tussen de EU-lidstaten?*
2. *Hoe zijn persoonlijk en maatschappelijk optimisme en pessimisme verdeeld over verschillende sociale groepen?*
3. *Verschillen de aanhangers van rechts-populistische partijen in hun niveau van persoonlijk en maatschappelijk optimisme en pessimisme in vergelijking met aanhangers van andere partijen?*

Hieronder vatten we onze belangrijkste bevindingen samen:

- Binnen de 27 lidstaten van de EU stellen we vast dat de respondenten eerder optimistisch dan pessimistisch zijn over hun eigen persoonlijke toekomst, maar het omgekeerde is het geval als het gaat om hun inschatting over de toekomst van hun land. In totaal is 58 % van de respondenten in de 27 lidstaten van de EU optimistisch over hun persoonlijke toekomst, terwijl slechts 42% pessimistisch is. Als het over hun inschatting over de toekomst van hun land gaat zijn respondenten echter vooral pessimistisch. 58% pessimistisch over de toekomst van hun land, terwijl slechts 42% optimistisch is.
- Er zijn ook opvallende verschillen tussen de landen zichtbaar. Frankrijk en Italië vertonen het grootste aandeel personen die pessimistisch zijn over hun eigen persoonlijke toekomst en de toekomst van hun land. In totaal geeft 61% van de Fransen aan een pessimistische kijk te hebben op hun persoonlijke leven en 69% op de toekomst van hun land. Ook 56% van de Italianen legt een pessimistische houding aan de dag over hun persoonlijke leven, terwijl 72% dat doet met betrekking tot de toekomst van hun land. Belgen zijn ruwweg in twee verdeeld over hoe ze hun persoonlijke toekomst inschatten, maar zijn eerder pessimistisch dan optimistisch wanneer ze de toekomst van hun land moeten beoordelen (met een pessimistisch aandeel van 64%). In Duitsland, Nederland, Polen en Spanje is een duidelijke meerderheid van de mensen optimistisch over hun persoonlijke levens. Ze zijn echter veel behoedzamer wat betreft de toekomst van hun land. De grootste 'optimismekloof' tekent zich af in zowel Duitsland als Spanje.
- Wat de generatieverschillen betreft, stellen we vast dat jongeren eerder optimistisch zijn over hun persoonlijke leven dan hun oudere medeburgers, maar even pessimistisch zijn over de toekomst van hun land.
- In de sociale en demografische groepen vinden we het grootste optimisme bij hogeschoolden en vrouwen, waarbij 62% van de hogeschoolden optimistisch is over hun eigen toekomst, maar slechts 44% optimistisch is over de toekomst van hun land. 55% van de vrouwen zegt persoonlijk optimistisch te zijn, terwijl 62% toegeeft dat er sprake is van maatschappelijk pessimisme.
- Wanneer we de gegevens analyseren op basis van partijvoorkeuren zien we een opvallend patroon: Wie stemt voor extreemrechtse populistische partijen is – binnen de context van het electoraat van hun land – waarschijnlijk het meest pessimistisch over zowel hun persoonlijke toekomst als de toekomst van hun land. De enige uitzondering op dit patroon is te vinden in Polen, waar aanhangers van de recent opgerichte liberale Wiosnapartij het meest geneigd zijn pessimistisch te zijn over zowel hun persoonlijke toekomst als de over de toekomst van hun land.

Inleiding

In voorgaande rapporten zoals *Fear Not Values: Public Opinion and the Populist Vote in Europe* en *Globalization and the EU: Threat or Opportunity?*, toonden we aan dat veel Europeanen bezorgd zijn. Een aanzienlijk deel van de Europese bevolking is bezorgd over de manier waarop hun samenleving de grootschalige maatschappelijke veranderingen zal aanpakken als gevolg van onder andere globalisering, migratie en automatisering. Zoals we al in ons rapport *Power of the Past* naar voren brachten, maken deze angsten mensen mogelijk ook ontvankelijker voor de politieke boodschappen van populistische en extremistische politieke bewegingen. Politieke ondernemers uiterst links en rechts van het politieke spectrum maken handig gebruik van een nostalgische retoriek die de weg baant naar een terugkeer naar het verleden.

In dit rapport willen we dieper ingaan op de angsten van mensen door te focussen op hun gevoel van maatschappelijk pessimisme. Sociologen definiëren maatschappelijk pessimisme als de bezorgdheid dat de samenleving in verval is en de verkeerde kant op gaat (bijv. Elchardus en Smits 2007, Steenvoorden 2016, Elchardus 2015). We zetten het maatschappelijke pessimisme van mensen tegenover hun verwachtingen over hun eigen leven. Wij kiezen voor deze benadering omdat recent bewijs uit individuele Europese landen suggereert dat maatschappelijk pessimisme niet noodzakelijk hand in hand gaat met pessimisme over het eigen leven, of met een bezorgdheid over de eigen persoonlijke toekomst (Elchardus 2015, Schnabel 2018). Het tegendeel lijkt immers waar: Een substantieel deel van de bevolking denkt dat hun land het in het algemeen slecht doet, terwijl ze doorgaans toch vrij tevreden en hoopvol zijn over hun eigen leven. Deze schijnbare kloof tussen maatschappelijk pessimisme en persoonlijk optimisme suggereert dat de angst die een aanzienlijke groep mensen ervaart, voortspuit uit het gevoel dat hun samenleving in verval is en dat de mogelijke oplossingen zo complex zijn dat ze er persoonlijk niet veel aan kunnen doen. Deze perceptie van machteloosheid kan overweldigend zijn.

Hoewel we de contouren van het maatschappelijk pessimisme en de relatie naar de verwachtingen van mensen toe over hun eigen leven in sommige specifieke landen wel kennen, weten we daar vanuit een Europees perspectief aanzienlijk minder over (voor een uitzondering, zie Steenvoorden 2016). Hoewel er bovendien aanwijzingen zijn dat het maatschappelijk pessimisme het meest uitgesproken is bij aanhangers van links- en rechts-populistische partijen (Elchardus en Spruyt 2016, Steenvoorden en Hartevelde 2018), hebben we geen duidelijk beeld voor heel Europa. Dit rapport biedt een diepgaande kijk op de manier waarop mensen de toekomst van hun land zien ten opzichte van hun persoonlijke toekomst, en op de manier waarop dit verschilt tussen Europese landen. Daarnaast onderzoeken we of we specifieke patronen van maatschappelijk en persoonlijk pessimisme kunnen bepalen tussen sociale groepen en aanhangers van verschillende politieke partijen. In dit rapport zullen we dieper ingaan op drie belangrijke vragen:

1. *Hoe optimistisch of pessimistisch zijn mensen over hun eigen persoonlijke toekomst en de toekomst van hun land, en hoe verschilt dit tussen de EU-lidstaten?*

2. *Hoe is persoonlijk en maatschappelijk optimisme of pessimisme verdeeld over verschillende sociale groepen?*
3. *Verschillen de aanhangers van rechts-populistische partijen in hun niveau van persoonlijk en maatschappelijk optimisme en pessimisme in vergelijking met aanhangers van andere partijen?*

Dit rapport wil een antwoord formuleren op deze vragen door bewijs aan de dag te leggen op basis van een enquête die in december 2019 werd afgenomen en waarin we meer dan 12.000 EU-burgers hebben geïnterviewd. Daarbij presenteren we twee sets van gegevens. De ene set is gebaseerd op een steekproef die de publieke opinie in de 27 lidstaten van de EU in kaart brengt, terwijl de andere het overzicht aanvult met een meer diepgaande focus op respondenten uit zeven individuele lidstaten, namelijk België, Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, Polen en Spanje.

Het rapport bestaat uit vijf delen. Ten eerste introduceren we het concept ‘maatschappelijk pessimisme’ en onze methodologie om dit te meten. Ten tweede onderzoeken we de mate waarin mensen optimistisch of pessimistisch zijn over hun eigen persoonlijke toekomst en de toekomst van hun land, en hoe dit verschilt tussen de zeven EU-lidstaten. Ten derde tonen we aan hoe persoonlijk en maatschappelijk optimisme of pessimisme is verdeeld over verschillende sociale groepen die we bepalen op basis van geslacht, leeftijd, tewerkstelling en andere soortgelijke demografische parameters. Ten vierde zetten we de niveaus van persoonlijk en maatschappelijk optimisme en pessimisme van aanhangers van rechts-populistische partijen tegenover die van de aanhangers van andere partijen. Tot slot sluiten we af met een onderzoek naar wat de aanwezigheid van maatschappelijk pessimisme kan betekenen voor de Europese politiek, en bepalen we wat we als de meest vruchtbare politieke reacties beschouwen in de toekomst op deze kwestie.

Maatschappelijk pessimisme definiëren

In de loop der jaren is er veel belangstelling geweest voor de perceptie van maatschappelijk verval en hoe dit betrekking zou kunnen hebben op de manier waarop mensen zich voelen over de toekomst. De Britse en Duitse sociologen Anthony Giddens en Ulrich Beck formuleerden een gedeeltelijk antwoord op de grootschalige maatschappelijke veranderingen die te wijten zijn aan de snelle technologische vooruitgang, de voortschrijdende economische en politieke globalisering en de klimaatverandering, en introduceerden de idee ‘risicosamenleving’. Een risicosamenleving is een samenleving die zich steeds meer bezighoudt met haar eigen toekomst, veiligheid en ontwikkeling, waardoor de perceptie van een verhoogd risico of meer onveiligheid ontstaat (Beck 1992, Giddens 1990, 1991). Beck (1992:50) ziet het ontstaan van risicosamenlevingen als een bijproduct van snelle moderniseringsprocessen zoals ‘pieken in de technologische rationalisering en veranderingen in werk en organisatie, (...) de verandering in maatschappelijke kenmerken en normale biografieën, veranderingen in levensstijl en liefdesvormen, veranderingen in de structuren van macht en invloed, in de vormen van politieke onderdrukking en participatie, in opvattingen over de werkelijkheid en in de kennismethoden. In het begrip van moderniteit door de sociale wetenschappen zijn de ploeg, de stoomlocomotief en de microchip zichtbare indicatoren van een proces dat veel dieper gaat, dat de volledige sociale structuur beslaat en hervormt.”

Het is belangrijk te begrijpen wat voor stempel maatschappelijke ontwikkelingen die de hele maatschappelijke structuur opnieuw vorm kunnen geven, op de publieke opinie drukken. Een bepaalde lijn van academisch werk dat dit verband onderzoekt, gebruikt het concept van maatschappelijk pessimisme. Dit concept werd vooral door sociologen gepopulariseerd en wordt gebruikt om de bezorgdheid te beschrijven dat de samenleving in verval is en de verkeerde kant op gaat (bijvoorbeeld Elchardus en Smits 2007, Steenvoorden 2016, Elchardus 2015, Steenvoorden en van der Meer 2017). Anderen hebben gefocust op het tegenovergestelde concept, namelijk het optimisme van mensen over de samenleving. Uslaner (2002) onderzoekt bijvoorbeeld het effect van optimisme op het sociale vertrouwen, waarbij het optimisme in dit geval betrekking heeft op de verwachte vooruitgang in persoonlijke zaken of binnen de samenleving als geheel.

In dit rapport willen we persoonlijk pessimisme en optimisme afbakenen van maatschappelijk pessimisme en optimisme. In lijn met de Nederlandse politieke socioloog Eefje Steenvoorden (2016) definiëren we maatschappelijk pessimisme als de bezorgdheid van burgers dat hun samenleving in verval is. Met optimisme verwijzen we naar het geloof dat de samenleving het waarschijnlijk goed zal doen en in de toekomst vooruitgang zal boeken. Noch het maatschappelijk pessimisme, noch het optimisme is gericht op een specifiek object of persoon. Ze geven een algemeen gevoel weer van maatschappelijk verval in plaats van de perceptie dat specifieke elementen van de samenleving achteruitgaan (zie ook Steenvoorden en van der Meer 2017).

Hoewel maatschappelijk optimisme en pessimisme de manier bepalen waarop mensen de toestand van de samenleving als geheel percipiëren, moet dit tegenover persoonlijk optimisme of pessimisme worden gezet, dat betrekking heeft op de perceptie van mensen over hun eigen persoonlijke toekomst. Er zijn zowel theoretische als empirische redenen om deze twee vormen van pessimisme en optimisme te onderscheiden. Aan theoretische zijde maken studies over economisch stemmen – dat wil zeggen over de mate waarin economische evaluaties een invloed hebben op wie mensen stemmen – een onderscheid tussen sociotrope economische evaluaties en egocentrische economische evaluaties (zie bijvoorbeeld Kinder en Kiewit 1981, Duch en Stevenson 2008). Sociotrope evaluaties oordelen over de toestand van de algemene economie, terwijl egocentrische evaluaties oordelen over de eigen persoonlijke economische situatie. Het is mogelijk dat de economie van een bepaalde samenleving het goed doet op hetzelfde moment dat een specifiek individu binnen die samenleving het economisch niet goed doet, en vice versa. Dezelfde logica geldt voor maatschappelijk en persoonlijk pessimisme en optimisme. Bovendien zijn er empirische redenen om een onderscheid te maken tussen maatschappelijke en persoonlijke vormen van optimisme en pessimisme. Recent bewijs uit casestudy's uit België en Nederland suggereert dat maatschappelijk pessimisme niet noodzakelijk hand in hand gaat met pessimisme over het eigen leven, of met een bezorgdheid over de eigen persoonlijke toekomst (Elchardus 2015, Schnabel 2018). Het tegendeel lijkt immers waar: In zijn diepgaande studie over de jeugd in België, 'Voorbij het Narratief van Neergang', toonde socioloog Mark Elchardus (2015) een wijdverspreid en hardnekkig geloof onder Belgische jongeren aan dat de maatschappelijke welvaart en het maatschappelijk welzijn in verval zijn, ook al zijn diezelfde jonge ondervraagden heel blij met hun eigen leven en hun eigen toekomstperspectieven.

Ook de Nederlandse socioloog Paul Schnabel (2018) nam in zijn boek 'Met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht' tientallen jaren van publieke opiniegegevens uit Nederland door om aan te tonen dat Nederlandse respondenten over het

algemeen zeer tevreden zijn over hun eigen leven, terwijl ze tegelijk geloven dat het niet goed gaat met hun land. Dit bewijs suggereert dat aanzienlijke delen van de samenleving angstig zijn omdat het maatschappelijke pessimisme wijdverbreid is. Een groot deel van deze angst betreft grootschalige, complexe problemen waarvan individuen voelen dat ze er niet veel aan kunnen doen.

Tegen deze achtergrond hebben we een maatstaf voor maatschappelijk pessimisme en optimisme ontwikkeld, samen met een aparte maatstaf voor persoonlijk pessimisme en optimisme. Voor elk van deze concepten baseren we ons specifiek op twee items uit de enquête:

- **Maatschappelijk pessimisme/optimisme** wordt gemeten aan de hand van de volgende vraag in onze eupinions-enquête: Voelt u zich in het algemeen optimistisch of pessimistisch over de toekomst van uw land? Wie 'optimistisch' antwoordt, wordt geclassificeerd als optimistisch over de toekomst van hun land, terwijl wie 'pessimistisch' antwoordt als pessimistisch wordt ingedeeld over de toekomst van hun land.
- **Persoonlijk pessimisme/optimisme** wordt gemeten aan de hand van de volgende vraag in onze eupinions-enquête: Wat is uw persoonlijke kijk op de toekomst in het algemeen? Positief of negatief? Wie 'positief' antwoordt, wordt geclassificeerd als optimistisch over hun persoonlijke toekomst, terwijl wie 'negatief' antwoordt als pessimistisch wordt ingedeeld over hun persoonlijke toekomst.

Focus

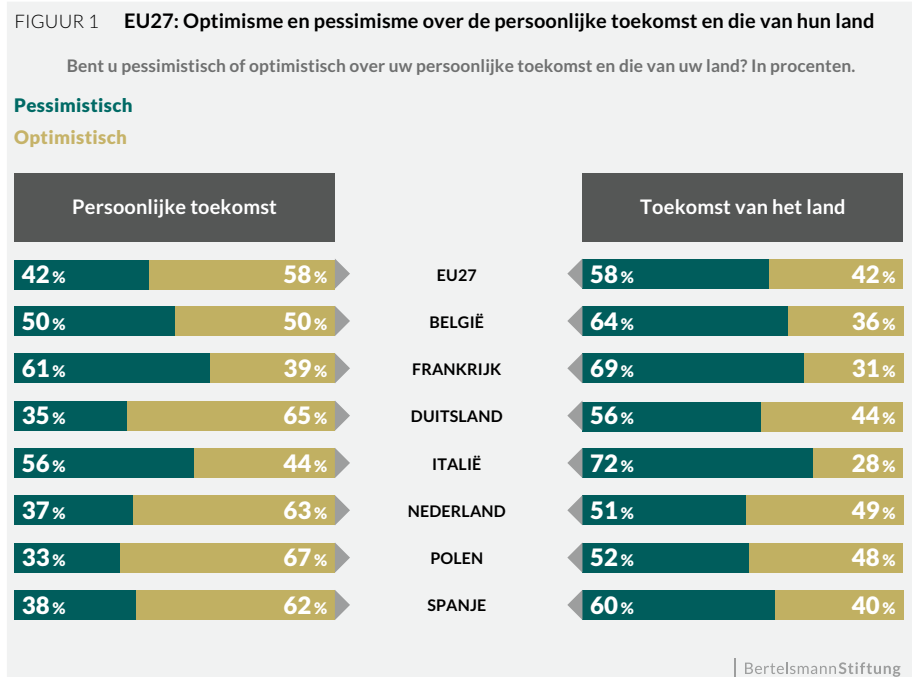
Persoonlijke optimisme versus maatschappelijk pessimisme

— e belichten nu het empirische onderzoek naar de niveaus van maatschap-
W pelijk en persoonlijk pessimisme en optimisme binnen de 27 lidstaten
— van de EU, gevolgd door een diepgaande kijk op zeven individuele landen
— België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland, Polen en Spanje.

Ter info; deze Nederlandstalige/Franstalige uitgave is een verkorte versie van
het Engelse origineel. Ga naar www.eupinions.eu voor deze paper met als titel
'The Optimism Gap – Personal Complacency versus Societal Pessimism in
European Public Opinion'.

Maatschappelijk en persoonlijk pessimisme binnen de EU

Figuur 1 hieronder geeft het niveau weer waarin de respondenten van onze eu-pinions-enquête van december zich optimistisch of pessimistisch voelen over hun eigen persoonlijke toekomst (links weergegeven) en de toekomst van hun land (rechts weergegeven). Binnen de 27 lidstaten van de EU stellen we vast dat de respondenten eerder optimistisch dan pessimistisch zijn over hun eigen persoonlijke toekomst, maar het omgekeerde is het geval als het gaat om hun inschatting over de toekomst van hun land.

Figuur 1 toont wel dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen de landen. Wat hun eigen persoonlijke toekomst betreft, passen de Duitse, Nederlandse, Poolse and Spaanse respondenten volgen het Europese beeld en zijn meer optimistisch dan pessimistisch. De respondenten in België zijn verdeeld. In Duitsland, Nederland, Polen en Spanje vinden we veel meer optimisten.

Wat belangrijk is te onthouden uit Figuur 1 is dat de Italiaanse en Franse respondenten het meest pessimistisch zijn, terwijl de Nederlandse en Poolse respondenten het minst pessimistisch zijn. Wanneer we bovendien het aandeel van persoonlijk optimisme of pessimisme vergelijken met maatschappelijk optimisme of pessimisme, wordt duidelijk dat de respondenten gemiddeld optimistischer zijn over hun eigen persoonlijke toekomst dan over de toekomst van hun land.

Maatschappelijk en persoonlijk pessimisme tussen sociale groepen

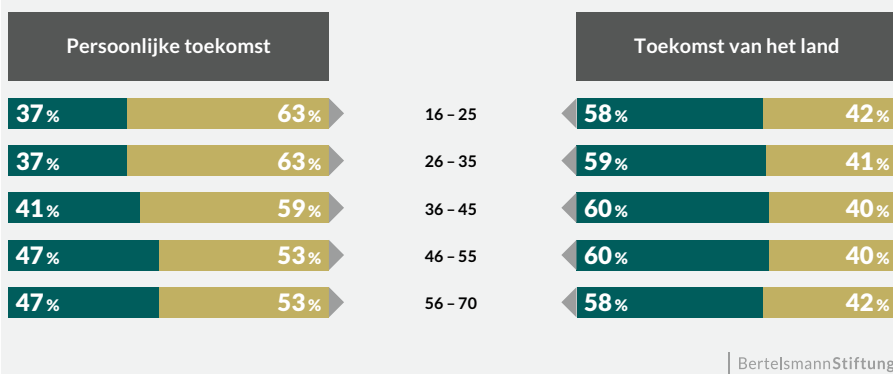
In een volgende stap nemen we de verschillen tussen de verschillende sociale groepen onder de loep. We beginnen met verschillende leeftijdsgroepen. Binnen onze euginions-enquête hebben we respondenten tussen 16 en 70 jaar oud. In het algemeen tonen de resultaten in Figuur 2 dat de respondenten in de verschillende leeftijdsgroepen optimistischer zijn over hun eigen persoonlijke toekomst dan die van hun land. In feite zijn de respondenten, ongeacht hun leeftijd, veel pessimistischer over de toekomst van hun land dan over hun eigen persoonlijke toekomst. Doorgaans vinden we enkel leeftijdsgebonden verschillen wanneer we de niveaus van persoonlijk optimisme en pessimisme van de oudste en jongste respondenten met elkaar vergelijken.

FIGUUR 2 EU27: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per leeftijdsgroep

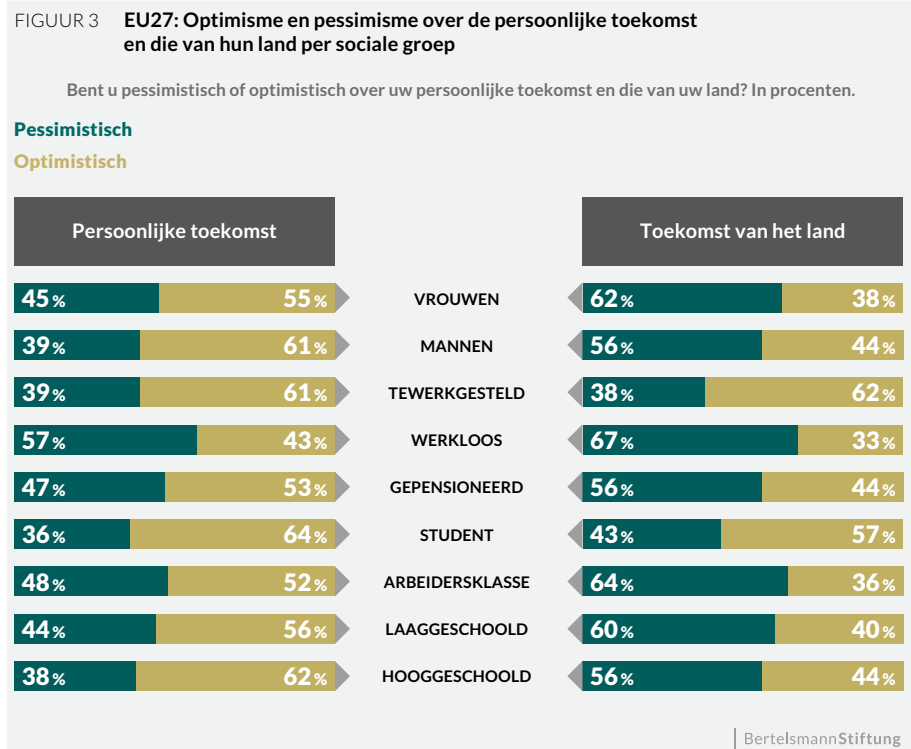
Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land? In procenten.

Pessimistisch

Optimistisch

Gezien de verschillen op basis van leeftijd niet zo uitgebreid waren, is het interessant om verschillen op basis van andere sociale kenmerken te onderzoeken. Figuur 3 geeft de verschillen weer in persoonlijk en maatschappelijk optimisme of pessimisme op basis van geslacht, tewerkstelling, sociale klasse en opleiding. Laten we beginnen met het geslacht. Vrouwen zijn ietsje pessimistischer dan mannen, zowel wat betreft hun eigen persoonlijke toekomst als de toekomst van hun land.

Wanneer we zowel werkende als werkloze respondenten en gepensioneerden vergelijken met wie nog studeert, komen er interessante verschillen naar voren. Het is misschien niet verrassend dat studenten, die doorgaans jong en hoopvol zijn en vooruitzichten hebben, het meest optimistisch zijn over hun eigen persoonlijke toekomst. Hetzelfde geldt voor respondenten die werken. Gepensioneerde respondenten zijn slechts licht optimistisch over hun eigen persoonlijke toekomst. De werklozen zijn veel pessimistischer over hun eigen toekomst. We vinden vergelijkbare patronen op basis van tewerkstelling wanneer we het maatschappelijk optimisme of pessimisme onder de loep nemen. Hierbij zijn werklozen en gepensioneerden het meest pessimistisch over de toekomst van hun land. Studenten en respondenten die werken, zijn het meest optimistisch. Terwijl gepensioneerde, werkloze respondenten en studenten pessimistischer zijn over de samenleving dan over hun persoonlijke toekomst, leggen de respondenten die werken vergelijkbare niveaus aan de dag van optimisme of pessimisme over hun persoonlijke of maatschappelijke toekomst.

Wanneer we wie zich als arbeidersklasse identificeert onder de loep nemen, vinden we dat ze nogal pessimistisch zijn over hun persoonlijke toekomst en die van hun land, maar nog veel meer over de toekomst van hun land. Wanneer we tot slot de verschillen op basis van opleiding onder de loep nemen, zien we dat zowel hooggeschoolden als laaggeschoolden enigszins optimistisch zijn over hun eigen persoonlijke toekomst, maar vrij pessimistisch over hun land in het algemeen.

Maatschappelijk en persoonlijk pessimisme tussen aanhangers van politieke partijen

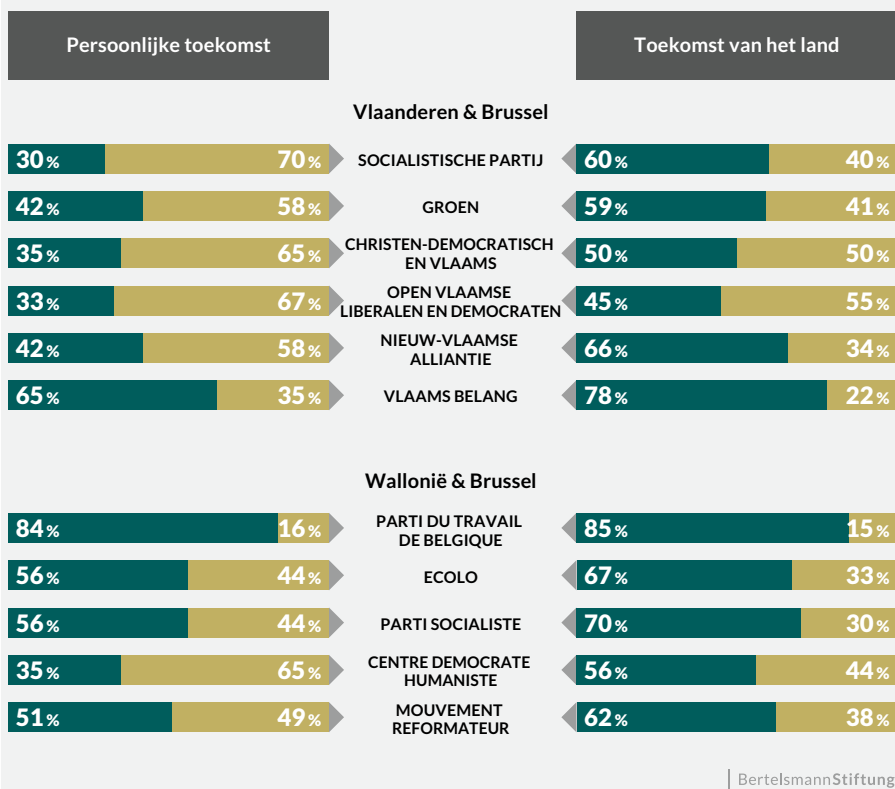
In een laatste stap onderzoeken we het persoonlijk en maatschappelijk optimisme of pessimisme bij aanhangers van specifieke partijen.¹ Uit onze gegevens blijken drie patronen. Ten eerste zijn aanhangers van politieke partijen gemiddeld pessimistischer over de toekomst van hun land dan over hun eigen persoonlijke toekomst. Ten tweede zijn de meest pessimistische aanhangers van politieke partijen veruit degenen die dicht aanleunen bij partijen uit het extreemrechtse ideologische spectrum. Aanhangers van mainstreampartijen die een centrumpositie innemen, zijn het meest optimistisch. Het enige land dat dit patroon niet volgt is Polen, waar de aanhangers van de extreemrechtse partij Recht en Rechtvaardigheid het meest optimistisch zijn en de aanhangers van de sociaalliberale Wiosnapartij het meest pessimistisch. In de grafieken werken we met de originele partijnamen. Raadpleeg de bijlage voor de vertaling. In de bijlage vindt u ook gegevens over aanhangers van andere partijen en geen partijen.

FIGUUR 4 België: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land? In procenten.

Pessimistisch

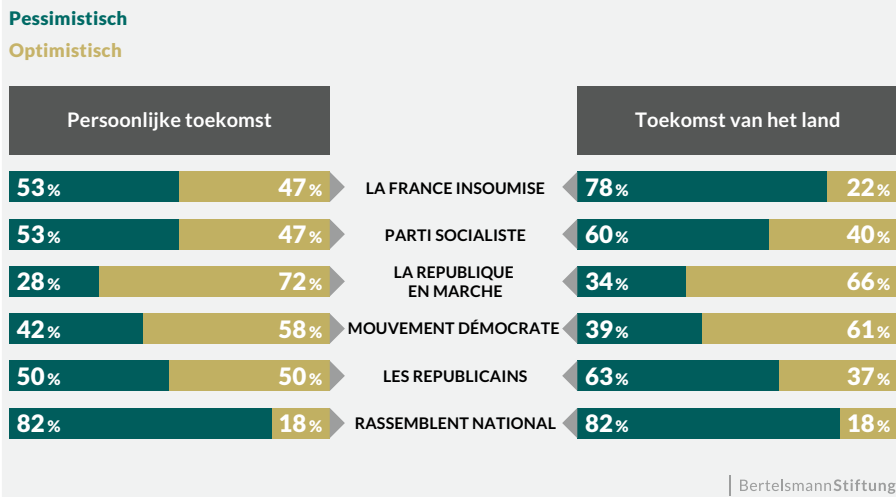
Optimistisch

1 Gelieve te noteren dat we niet alle individuele partijen noemen in de volgende cijfers. Partijen die niet worden vermeld, werden gegroepeerd onder 'overige partijen', die in bijlage zijn opgenomen.

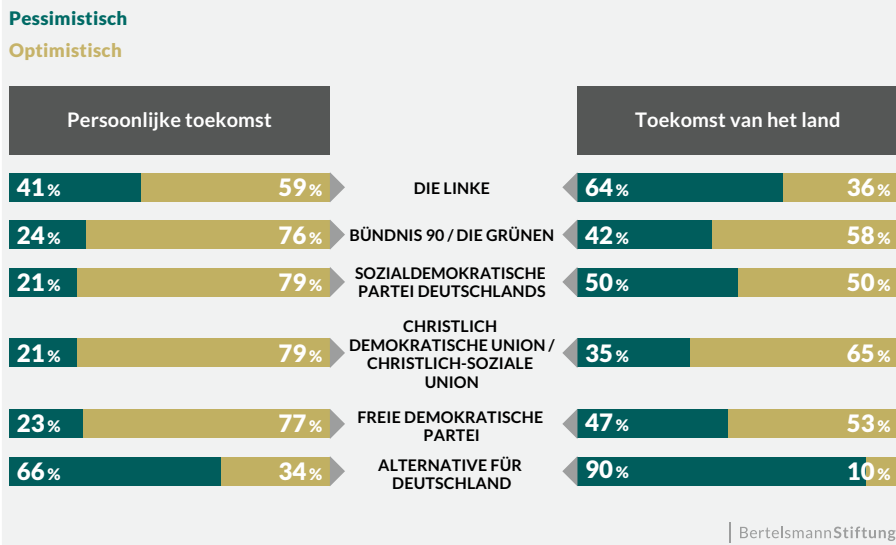
FIGUUR 5 Frankrijk: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land? In procenten.

FIGUUR 6 Duitsland: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land? In procenten.

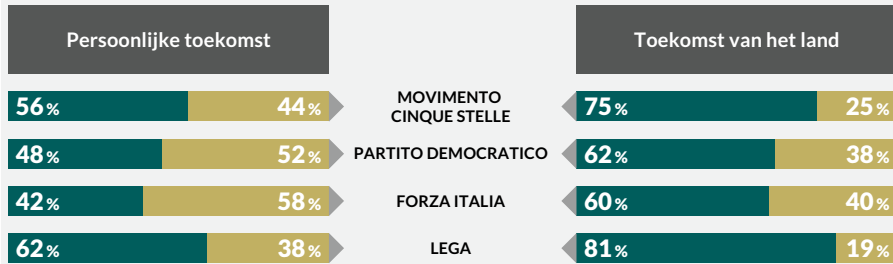

FIGUUR 7 Italië: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land? In procenten.

Pessimistisch

Optimistisch

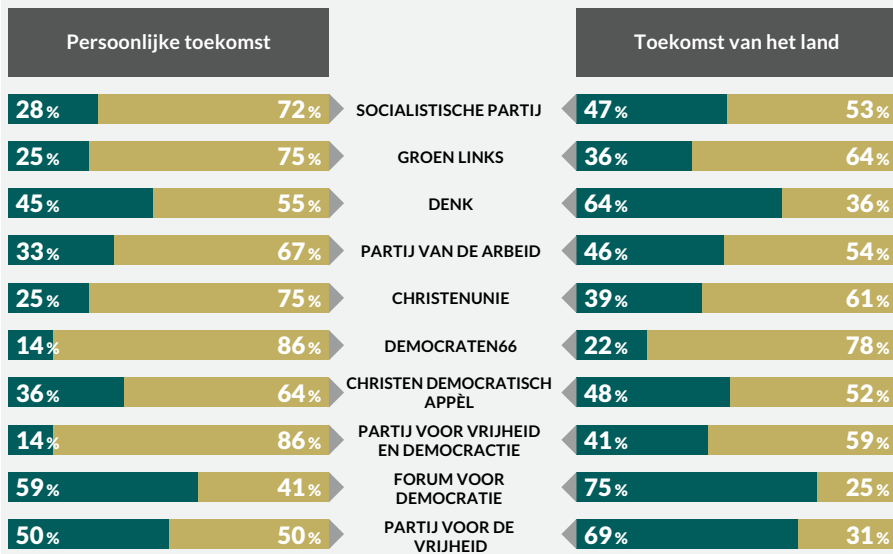
BertelsmannStiftung

FIGUUR 8 Nederland: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land? In procenten.

Pessimistisch

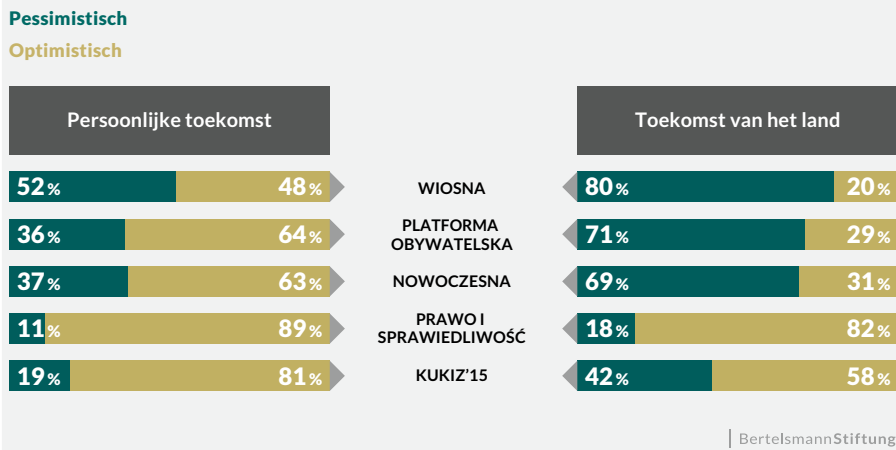
Optimistisch

BertelsmannStiftung

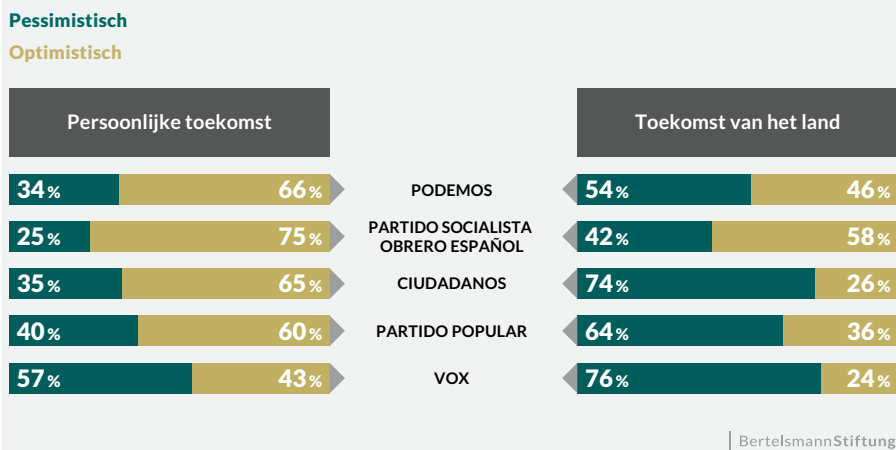
FIGUUR 9 Polen: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land? In procenten.

FIGUUR 10 Spanje: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land? In procenten.

Slotopmerkingen

In de loop der jaren is er veel belangstelling geweest voor de idee van maatschappelijk verval en hoe dit betrekking heeft op de manier waarop mensen zich voelen over de toekomst. De Britse en Duitse sociologen Anthony Giddens en Ulrich Beck introduceerden de idee ‘risicosamenleving’ om de samenlevingen te beschrijven die snelle moderniseringsprocessen ondergaan en zich steeds meer bezighouden met hun eigen toekomst, veiligheid en ontwikkeling, waardoor de perceptie van een verhoogd risico of onveiligheid ontstaat.

Tegen deze achtergrond wordt onze neiging als mens om al te optimistisch te zijn over onze persoonlijke toekomst in een nieuw daglicht geplaatst (Sharot 2011). Wanneer we willen voorspellen wat ons morgen, volgende week of over enkele jaren zal overkomen, overschatten we de kans op positieve gebeurtenissen en onderschatten we de kans op negatieve gebeurtenissen. Dit is wat Tali Sharot de optimism bias of ‘optimistische vooringenomenheid’ noemde. In dit rapport belichten we een verwant aspect, meer bepaald dat mensen optimistischer zijn over hun persoonlijke toekomst dan over de toekomst van hun gemeenschap of de samenleving als geheel. Een wijdverbreid patroon lijkt te zijn dat een meerderheid van de mensen gelooft dat alles goed komt met hen, maar tegelijkertijd ook dat de maatschappij in verval is.

Deze optimistische bias kan een bewonderenswaardige eigenschap zijn. Het versterkt het geloof van individuen in hun eigen capaciteiten dat ze de uitdagingen en onzekerheden van de toekomst het hoofd zullen kunnen bieden. Tegelijk leidt de optimistische bias tot een vertekening. Dit geldt zowel voor de neiging om de eigen veerkracht te overschatten als voor de neiging om de capaciteit van de samenleving als geheel te onderschatten. De eerste kan passiviteit veroorzaken door onachtzaamheid, de tweede als gevolg van een persoonlijk gevoel van machteloosheid.

In wat volgt onderzoeken we beide vormen van passiviteit:

- Ten eerste zou de overschatting van onze persoonlijke veerkracht bij dreigend gevaar wel eens kunnen leiden tot passiviteit, wat de situatie weer zou kunnen verergeren. De huidige COVID-19-crisis is hier een levendig voorbeeld van. Om te voorkomen dat het virus zich verspreidt, hebben de Europese regeringen een beroep gedaan op het verantwoordelijkheidsgevoel van de burgers en hen gevraagd in hun dagelijkse leven aan social distancing te doen. Het beroep op de verantwoordelijkheidszin van het individu en op het risico op persoonlijke besmetting is echter grotendeels mislukt, waardoor de regeringen verplicht zijn om meer drastische maatregelen te nemen. Zoals Donald G. McNeil Jr. van de New York Times op 27 februari zei, “bij elke epidemie waarover ik ooit verslag heb gedaan, of het nu aids in Afrika was of zika hier, geloven mensen niet dat ze de ziekte gaan krijgen, tot iemand die ze kennen het krijgt en afziet.”

- Ten tweede kan de onderschatting van de kracht van onze samenleving om te handelen in het licht van komend gevaar verlamvend werken, in plaats van individuele actie te stimuleren. Dit is zeker het geval voor existentiële bedreigingen zoals de klimaatverandering, waarvan de exacte omvang en de gevolgen moeilijk te overzien zijn en die de kracht van individuele acties helaas lijkt teniet te doen. De onmiddellijke dreiging van de stijgende temperatuur en zeespiegel heeft niet geleid tot een wijdverbreide verandering in het individuele gedrag van mensen. Het is voor individuen moeilijk te begrijpen dat als iedereen zijn gedrag een beetje bijstuurt, de maatschappij als geheel het probleem waarschijnlijk beter zal kunnen aanpakken. In een artikel van 8 oktober 2018 geeft hoofdredacteur Jeffrey Kluger van TIME Magazine commentaar bij dit probleem: “Het slechte nieuws voor milieuwetenschappers en beleidsmakers die het publiek proberen wakker te schudden voor de gevaren waarmee we worden geconfronteerd, is dat de klimaatverandering bijna elk vakje aanvinkt van onze ‘negeer het probleem-lijst’. Om te beginnen mist deze de absoluut kritische component – de ‘ik’-component. [...] De klimaatverandering is een enorm probleem – misschien wel het grootste van alle problemen – en dat maakt dat individuele actie vreselijk zinloos lijkt. We redeneren dat we dingen die we willen doen kunnen inperken – zoals rijden of vliegen, [...] maar [dat] als andere mensen het niet gaan doen, het geen verschil gaat maken.”

Hoe kan de retoriek van politieke leiders de neiging van de meeste mensen helpen in te perken om hun eigen veerkracht te overschatten, omdat ze de veerkracht van de samenleving onderschatten?

In het licht van de COVID-19-crisis observeren we twee soorten crisisbeheer die de Europese regeringen toepassen. Sommigen, zoals bijvoorbeeld de regering van Viktor Orbán in Hongarije, hebben de crisis gebruikt om hun persoonlijke macht massaal uit te breiden. Anderen hebben geprobeerd om zo transparant mogelijk te handelen door hun burgers de hand te reiken en hun vertrouwen in hun achterban te benadrukken om de maatregelen na te leven die in deze buitengewone tijden werden opgelegd.

Zoals de Duitse bondskanselier Angela Merkel in haar televisietoespraak op 18 maart benadrukte: “Wij zijn een democratie. Wij doen het goed, niet omdat we gedwongen worden iets te doen, maar omdat we kennis delen en actieve deelname stimuleren.”

In een soortgelijke geest verklaarde de Franse president Emmanuel Macron in zijn televisietoespraak op 16 maart: “De boodschap is duidelijk, de informatie is beschikbaar, en we zullen dit met u blijven delen.”

Of, zoals de Italiaanse premier Giuseppe Conte benadrukte in een van zijn belangrijke crisisverklaringen: “Vanaf het begin heb ik ervoor gekozen om volledig transparant te zijn, om informatie te delen. Ik koos ervoor om de situatie niet te minimaliseren en om de realiteit niet te verbergen.”

Deze uitspraken weerspiegelen een retorische strategie om het overmatig vertrouwen van mensen in hun eigen veerkracht actief aan te pakken en te temperen en tegelijk de belangrijke rol te benadrukken die elke burger speelt om de samenleving als geheel te beschermen. Conte, Macron, Merkel en anderen brengen de boodschap over dat het gevaar reëel is en dat iedereen zich aan de regels moet houden om dit te bestrijden.

Tegelijk leggen ze de capaciteit en de vastberadenheid van de staat aan de dag om te handelen, terwijl ze elke stap van het parcours uitleggen. Transparantie, inclusie, vastberadenheid en actie lijken de principes te zijn die hun beleidskeuzes en politieke communicatie aansturen.

In het kader van het imminente gevaar dat de hele samenleving momenteel bedreigt, is het interessant om te zien hoe de verschillende moderne politieke leiders ervoor kiezen om zich volledig in te zetten voor hun burgers in het licht van de acties die worden ondernomen, terwijl ze tegelijk transparant zijn over hun eigen denken en besluitvorming. Daarmee tonen ze dat ze hun burgers vertrouwen dat zij dit begrijpen en hiernaar handelen. In ruil daarvoor zien ze hun populariteitscijfers de hoogte in schieten. In de politieke snelkookpan die de uitbraak van het Coronavirus is, waar het bijna niet mogelijk is om de politieke, economische en maatschappelijke gevolgen in te schatten, lijken 'recht voor de raap' communicatie en transparantie tegen de achtergrond van voortdurend slecht nieuws over keuzes, risico's en gevolgen de winnende strategie te zijn.

Er is nog een ander aspect van de COVID-19-crisis dat politici als een kans zouden kunnen zien: we zitten allemaal in hetzelfde schuitje. Iedereen in de samenleving kan het slachtoffer worden van een virus. Staatshoofden, ambtenaren van de overheid en gewone burgers worden persoonlijk door het virus getroffen. De plichten van politici in deze moeilijke tijden kunnen hen zelfs een groter risico doen lopen op besmetting. De huidige situatie biedt politici een kans om een vorm van eenheid en gelijkheid aan de dag te leggen die ze meestal niet tonen. Prominente politici die hun eigen ervaringen met COVID-19 zorgvuldig uit de doeken doen op sociale media, soms door bij hoge uitzondering een inkijk te geven in hun privéwoning, suggereren dat ze net op die manier de burgers de hand proberen te reiken.

Als we eenmaal door het oog van, deze virusstorm zullen zijn, kunnen de mensen die zich inzetten om de crisis te bestrijden in het vertrouwen en de geloofwaardigheid waar politici al vele jaren mee te kampen, hieruit lessen trekken. Eerlijk praten over de situatie en de keuzes waar individuen en samenlevingen voor staan, leidt niet tot wantrouwen en gebrek aan respect. In feite is de kans groot dat mensen zich gewaardeerd zullen voelen en opnieuw vertrouwen zullen stellen (Van der Bles et al. 2020; voor een eerste analyse in het kader van de COVID-19-crisis, zie Barari et al. 2020). Dit is een les die veel gezaghebbende figuren in de samenleving, zoals artsen, leraars en rechters, moesten leren. Deze simpele waarheid wordt makkelijk platgewalst door de snelle berichtgeving en infobites van de dagelijkse politiek. Als deze combinatie van transparantie, recht voor de raap communicatie en vertrouwen in het publiek de overhand krijgt, zou dit wel eens een van de langetermijnvoordelen van deze crisis kunnen zijn.

Glossarium

ORG. AFKORTING	OORSPRONKELIJKE NAAM	NEDERLANDSE VERTALING
België Vlaanderen & Brussel		
sp.a	Socialistische Partij Anders	
Groen	Groen	
CD&V	Christen-Democratisch en Vlaams	
Open VLD	Open Vlaamse Liberalen en Democraten	
N-VA	Nieuw-Vlaamse Alliantie	
VB	Vlaams Belang	
België Wallonië & Brussel		
PTB	Parti du Travail de Belgique	
Ecolo	Ecolo	
PS	Parti Socialiste	
cdH	Centre Démocrate Humaniste	
MR	Mouvement Réformateur	
Frankrijk		
LFI	La France Insoumise	Niet onderdanig Frankrijk
PS	Parti Socialiste	Socialistische Partij
LaREM	La République en Marche !	De Republiek in beweging!
MoDem	Mouvement Démocrate	Democratische Beweging
LR	Les Républicains	De Republikeinen
RN	Rassemblement National	Nationale vergadering

Duitsland		
Die Linke	Die Linke	Links
B90 /Grüne	Bündnis 90 /Die Grünen	Verbond 90 /De Groenen
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands	Sociaaldemocratische Partij van Duitsland
CDU /CSU	Christlich Demokratische Union /Christlich-Soziale Union	Christendemocratische politieke alliantie
FDP	Freie Demokratische Partei	Vrije Democratische Partij
AfD	Alternative für Deutschland	Alternatief voor Duitsland
Italië		
MVCS	Movimento 5 Stelle	5-sterrenbeweging
PD	Partito Democratico	Democratische Partij
FI	Forza Italia	Italië voorwaarts
LN	Lega Nord / Lega	Noordelijke Liga / Liga
Nederland		
SP	Socialistische Partij	
GL	Groen Links	
DENK	Beweging DENK	
PvdA	Partij van de Arbeid	
CU	Christen Unie	
D66	Democraten66	
CDA	Christen-Democratisch Appèl	
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie	
FvD	Forum voor Democratie	
PVV	Partij voor de Vrijheid	

Polen		
Wiosna	Wiosna	Wiosna
PO	Platforma Obywatelska	Burgerplatform
.Nowo	Nowoczesna	Modern
PiS	Prawo i Sprawiedliwość	Recht en Rechtvaardigheid
K'15	Kukiz'15	Kukiz'15
Spanje		
Podemos	Podemos	Wij kunnen
PSOE	Partido Socialista Obrero Español	Spaanse Socialistische Arbeiderspartij
C's	Ciudadanos	Burgers
PP	Partido Popular	Partij van het Volk
Vox	Vox	Vox

Bronnen

Barari et al. (2020) *Evaluating COVID-19 Public Health Messaging in Italy: Self-Reported Compliance and Growing Mental Health Concerns*. Preprint, doi: <https://doi.org/10.1101/2020.03.27.20042820>, Bekeken: 30 februari 2020.

Beck, Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage.

van der Bles et al. (2020) *The effects of communicating uncertainty on public trust in facts and numbers*. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117 (14), doi: [10.1073/pnas.1913678117](https://doi.org/10.1073/pnas.1913678117).

The Daily. A New York Times podcast (2020) “*The Coronavirus Goes Global.*” Interview met Donald G. McNeil, Jr. op 27 February. www.nytimes.com/2020/02/27/podcasts/the-daily/coronavirus.html

Duch, Raymond M., and Stevenson, Randolph T. (2008) *The Economic Vote: How Political and Economic Institutions Condition Election Results*. Cambridge University Press.

Elchardus, Mark (2015) *Voorbij het Narratief van Neergang*. LannooCampus.

Elchardus, Mark, and Smits, Wendy (2007) *Het Grootste Geluk*. Lannoo Uitgeverij.

Elchardus, Mark, and Spruyt, Bram (2016) *Populism, Persistent Republicanism and Declinism: An Empirical Analysis of Populism as a Thin Ideology*. *Government and Opposition* 51.1: 111–133.

Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. Polity Press.

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press.

Kinder, Donald R., and Kiewiet, D. Roderick (1981) *Sociotropic Politics: The American Case*. *British Journal of Political Science* 11.2: 129–161.

Kluger, Jeffrey (2018) *Why We Keep Ignoring Even the Most Dire Climate Change Warnings*. *TIME Magazine*. 8 oktober 2018 <https://time.com/5418690/why-ignore-climate-change-warnings-un-report/>, Bekeken: 23 maart 2020.

Macron, Emmanuel (2020) *Toespraak aan de Fransen door president Emmanuel Macron op 16 maart 2020*. www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/03/16/adresse-aux-francais-covid19 (in het Frans), Bekeken: 18 maart 2020.

Merkel, Angela (2020) *Toespraak tot de natie door Bondskanselier Merkel op 22 maart 2020*. www.bundesregierung.de/breg-en/news/statement-chancellor-1732302, Bekeken: 23 maart 2020.

Schnabel, Paul (2018) *Met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht: Het gevoel van Nederland*. Prometheus.

Sharot, Tali (2011) *The Optimism Bias: A Tour of the Irrationally Positive Brain*. Knopf Canada.

Steenvoorden, Eefje H. (2016) *Societal Pessimism: A study of its Conceptualization, Causes, Correlates and Consequences*. Netherlands Institute for Social Research/SCP.

Steenvoorden, Eefje H., and van der Meer, Tom W.G. (2017) *Continent of Pessimism or Continent of Realism? A Multilevel Study into the Impact of Macro-Economic Outcomes and Political Institutions on Societal Pessimism, European Union 2006–2012*. *International Journal of Comparative Sociology* 58.3: 192–214.

Steenvoorden, Eefje H., and Hartevelde, Eelco (2018) *The Appeal of Nostalgia: The Influence of Societal Pessimism on Support for Populist Radical Right Parties*. *West European Politics* 41.1: 28–52.

Uslaner, Eric M. (2002) *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge University.

Methode

— it rapport bevat een overzicht van een studie die Dalia Research voor de Bertelsmann Stiftung heeft uitgevoerd tussen 27/11/2019 en 16/12/2019 over de publieke opinie in 27 EU-lidstaten. De steekproef van $n=12.933$ werd genomen in alle 27 lidstaten van de EU, waarbij rekening werd gehouden met de huidige verdeling van de bevolking met betrekking tot leeftijd (16–70 jaar), geslacht en regio/land. Om representatieve resultaten voor de volkstelling te krijgen, werden de gegevens gewogen op basis van de meest recente statistieken van Eurostat. De wegingsvariabelen waren leeftijd, geslacht, opleiding (zoals gedefinieerd door ISCED (2011) niveaus 0-2, 3-4, en 5-8), en mate van verstedelijking (landelijk en stedelijk). Er werd een iteratief algoritme gebruikt om de optimale combinatie van wegingsvariabelen te bepalen op basis van de samenstelling van de steekproef in elk land. Een schatting van het totale effect van de steekproefopzet op basis van de verdeling van de weging is berekend op 1,25 op mondiaal niveau. Berekend voor een steekproef van deze omvang en rekening houdend met het effect van de steekproefopzet, zou de foutenmarge 1% bedragen bij een betrouwbaarheidsniveau van 95%.

Bijlage met gegevens

EU27: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
EU27	42 %	58 %	58 %	42 %
België	50 %	50 %	64 %	36 %
Frankrijk	61 %	39 %	69 %	31 %
Duitsland	35 %	65 %	56 %	44 %
Italië	56 %	44 %	72 %	28 %
Nederland	37 %	63 %	51 %	49 %
Polen	33 %	67 %	52 %	48 %
Spanje	38 %	62 %	60 %	40 %

EU27: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per leeftijdsgroep

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
16-25	37 %	63 %	58 %	42 %
26-35	37 %	63 %	59 %	41 %
36-45	41 %	59 %	60 %	40 %
46-55	47 %	53 %	60 %	40 %
56-70	47 %	53 %	58 %	42 %

EU27: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per sociale groep*Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?*

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Vrouwen	45 %	55 %	62 %	38 %
Mannen	39 %	61 %	56 %	44 %
Tewerkgesteld	39 %	61 %	38 %	62 %
Werkloos	57 %	43 %	67 %	33 %
Gepensioneerd	47 %	53 %	56 %	44 %
Student	36 %	64 %	43 %	57 %
Arbeidersklasse	48 %	52 %	64 %	36 %
Laaggeschoold	44 %	56 %	60 %	40 %
Hooggeschoold	38 %	62 %	56 %	44 %

België: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij*Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?*

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Vlaanderen & Brussel				
Socialistische Partij	50 %	50 %	64 %	36 %
Groen	61 %	39 %	69 %	31 %
Christen-Democratisch en Vlaams	35 %	65 %	69 %	31 %
Open Vlaamse Liberalen en Democraten	56 %	44 %	72 %	28 %
Nieuw-Vlaamse Alliantie	37 %	63 %	51 %	49 %
Vlaams Belang	33 %	67 %	52 %	48 %
Andere partij	38 %	62 %	60 %	40 %
Geen partij				
Wallonië & Brussel				
Parti du Travail de Belgique	84 %	16 %	85 %	15 %
Ecolo	56 %	44 %	67 %	33 %
Parti Socialiste	56 %	44 %	70 %	30 %
Centre Democratie Humaniste	35 %	65 %	56 %	44 %
Mouvement Réformateur	51 %	49 %	62 %	38 %
Andere partij	56 %	44 %	66 %	34 %
Geen partij	62 %	38 %	75 %	25 %

Frankrijk: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
La France Insoumise	53 %	47 %	78 %	22 %
Parti Socialiste	53 %	47 %	60 %	40 %
La République En Marche	28 %	72 %	34 %	66 %
Movement Démocrate	42 %	58 %	39 %	61 %
Les Républicains	50 %	50 %	63 %	37 %
Rassemblement National	82 %	18 %	82 %	18 %
Andere partij	74 %	26 %	81 %	19 %
Geen partij	67 %	33 %	79 %	21 %

Duitsland: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Die Linke	41 %	59 %	64 %	36 %
BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN	24 %	76 %	42 %	58 %
Sozialdemokratische Partei Deutschlands	21 %	79 %	50 %	50 %
Christlich Demokratische Union/Christlich-Soziale Union	21 %	79 %	35 %	65 %
Freie Demokratische Partei	23 %	77 %	47 %	53 %
Alternative für Deutschland	66 %	34 %	90 %	10 %
Andere partij	42 %	58 %	63 %	37 %
Geen partij	40 %	60 %	62 %	38 %

Italië: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
MoVimento Cinque Stelle	56 %	44 %	75 %	25 %
Partito Democratico	48 %	52 %	62 %	38 %
Forza Italia	42 %	58 %	60 %	40 %
Lega	62 %	38 %	81 %	19 %
Andere partij	58 %	42 %	76 %	24 %
Geen partij	57 %	43 %	78 %	22 %

Nederland: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Socialistische Partij	28 %	72 %	47 %	53 %
GroenLinks	25 %	75 %	36 %	64 %
DENK	45 %	55 %	64 %	36 %
Partij van de Arbeid	33 %	67 %	46 %	54 %
ChristenUnie	25 %	75 %	39 %	61 %
Democraten66	14 %	86 %	22 %	78 %
Christen Democratisch Appèl	36 %	64 %	48 %	52 %
Partij voor Vrijheid en Democractie	14 %	86 %	41 %	59 %
Forum voor Democratie	59 %	41 %	75 %	25 %
Partij voor de Vrijheid	50 %	50 %	69 %	31 %
Andere partij	54 %	46 %	66 %	34 %
Geen partij	54 %	46 %	60 %	40 %

Polen: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Wiosna	52 %	48 %	80 %	20 %
Platforma Obywatelska	36 %	64 %	71 %	29 %
Nowoczesna	37 %	63 %	69 %	31 %
Prawo i Sprawiedliwość	11 %	89 %	18 %	82 %
Kukiz'15	19 %	81 %	42 %	58 %
Andere partij	45 %	55 %	53 %	47 %
Geen partij	44 %	56 %	63 %	37 %

Spanje: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Bent u pessimistisch of optimistisch over uw persoonlijke toekomst en die van uw land?

	Persoonlijke toekomst		Toekomst van het land	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Podemos	34 %	66 %	54 %	46 %
Partido Socialista Obrero Español	25 %	75 %	42 %	58 %
Ciudadanos	35 %	65 %	74 %	26 %
Partido Popular	40 %	60 %	64 %	36 %
Vox	57 %	43 %	76 %	24 %
Andere partij	40 %	60 %	59 %	41 %
Geen partij	45 %	55 %	65 %	35 %

Lijst van figuren

- Figuur 1 EU27: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land
- Figuur 2 EU27: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per leeftijdsgroep
- Figuur 3 EU27: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per sociale groep
- Figuur 4 België: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij
- Figuur 5 Frankrijk: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij
- Figuur 6 Duitsland: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij
- Figuur 7 Italië: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij
- Figuur 8 Nederland: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij
- Figuur 9 Polen: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij
- Figuur 10 Spanje: Optimisme en pessimisme over de persoonlijke toekomst en die van hun land per politieke partij

Imprint

© Mei 2020
Bertelsmann Stiftung

eupinions #2020/1

De Optimismekloof

Persoonlijk optimisme versus maatschappelijk pessimisme
in de Europese publieke opinie

ISSN: 2365-9661

Ontwerp:
Lucid.Studio

Omslag:
Florian Bayer

Bertelsmann Stiftung
Carl-Bertelsmann-Straße 256
33311 Gütersloh
Duitsland

Isabell Hoffmann
isabell.hoffmann@bertelsmann-stiftung.de
Telefoon +49 30 275 788 126

www.eupinions.eu

www.bertelsmann-stiftung.de